

Veszprémy László Bernát Horthy brit diplomatája?

Thomas Beaumont Hohler és szerepe az ellenforradalmi rendszer megszilárdulásában

Bár szerepe kiemelkedően fontos volt az öndeklarált ellenforradalmi rendszer megszilárdulásában, mégis keveset tudunk Thomas Hohler brit főbiztos, majd nagykövet személyes nézeteiről és politikai preferenciáiról. Itt nem kívánjuk feltárni teljes diplomáciai pályafutását, csupán magyarországi szolgálatának bizonyos kérdéseire fókuszálunk. A brit *Nemzeti Levéltár* anyagjait átvizsgálva arra juthatunk, hogy Hohler nemcsak meggyőződésesen magyarbarát és konzervatív brit diplomata volt, de meggyőződéses antiszemita is, aki személyes és politikai indíttatásból igyekezett jelentéseiben minél jobb képet festeni a magyar kormányról, illetve el-tussolni az antiszemita incidenseket. Szerepét itt elsősorban a magyar kormánnyal ápolt kapcsolata és a zsidósághoz való hozzáállása terén vizsgáljuk az ellenforradalmi rendszer megszilárdulásáig, az 1921-es év végéig.

Thomas Beaumont Hohler 1871. március 15-én született a brit Konzervatív Párthoz kötődő családba. Korán a diplomácia felé indult, 1894-ben – 23 évesen! – már a diplomáciában szolgál, 1908-ra első titkári rangba lép Isztambulban (Konstantinápoly). Az első világháború alatt Mexikóban, majd ismét Isztambulban szolgált, 1919. december 15-től került Budapestre, mint az angol misszió vezetője.¹ 1921. július 16-ig főbiztosság volt a budapesti angol misszió, majd a békeszerződés becikkelyezésétől 1924-ig Hohler már rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. Hohler Horthy Miklós kormányzó régi ismerőse volt Konstantinápolyból, a brit követ szerepe a rendszer megszilárdulásában a szakirodalom szerint sem elhanyagolható.² Barátai „viharmadár-diplomatának” nevezték őt, mert állítólag bárhová nevezték ki, ott rövid időn belül háború lett³ – ilyen értelemben magyarországi szolgálata sem számított kivételnek, már ha az 1921-es belpolitikai viszályokra és a királypuccsokra gondolunk.

Hohler Budapestre való 1920 januári megérkezését így írta le: „A hideg húsba vágó volt, a Duna

be volt fagyva, és az ég nehéz felhőkkel volt beborítva, melyek az amúgy gyönyörű és étellel teli királyi palota épületének szinte sötét és elnyomó hatást adtak. A város maga természetesen nem szenvedte meg a háború hatásait, hiszen a harcok nem érték el házait, azok megtartották régi előkelőségüket. De a lakosság nagyon rossz helyzetben volt. Nagy étel-, szén- és benzinhiány volt, a fizetőeszköz értéke megállíthatatlanul zuhant, és a lakosságot számtalan menekült duzzasztotta fel, főleg lengyelországi zsidók és a határok[on túli] területek lakosai, [továbbá] nagy ruhahiány, inség és nyomor volt. Alig értem el hoteletem, mikor [...] legnagyobb örömömmre megtudtam, hogy [...] az én régi barátom, Horthy [Miklós] lett Magyarország kor-

A korábbi brit követség udvara,
a kapuban Carl Lutz svájci diplomata
(1943, Fortepan 105639)

mányzója. Nem akarok ódát írni Horthynak [...], csak a történelmi igazságot fektetem le, mikor bizonyítom, hogy ettől a naptól fogva ez a férfi a stabilitás, a jóhiszeműség és a rend fő eleme volt Dél-Kelet-Európában”.⁴

Hohler itt két fontos részletet is említ. Horthyhoz korábbi ismeretsége kötötte Isztambulból, igaz, nem 1919-es követi napjaiból: a későbbi kormányzót 1908-ban rendelték első osztályú sorhajóhadnagyként az Isztambulban horgonyzó Taurus állomáshajóra. Másrészt futólag utal a zsidó menekültek nagy számára, mely erősen vitatott kérdés volt már akkor is. A továbbiakban Hohler itt tárgyalt szerepléseinek első részére, a galíciaiak kiutasítására és arra adott válaszaira koncentrálnak, később tárgyalva Horthyhoz és a kormányhoz való viszonyát.

Nem tudjuk pontosan, hány zsidó menekült volt ekkor Magyarországon, de egyes források alapján feltételezhető, hogy a határon túlról érkező menekültek között a lakossági számaránynak megfelelően voltak képviselve a zsidók, a galíciai – első világháborús – menekültek számára pedig nagyon eltérő források ismertek.⁵ Mezey Ferenc neológ tisztviselő szerint sokan beszéltek 100 ezer galíciairól is, ő azonban maximum száz család jelenlétét valószínűsítette.⁶ A Joint Distribution Committee belső adatai szerint 1921-ben 50 ezer galíciai zsidó volt az országban, azonban forrását a szöveg nem adta meg. A jelentés szerint 1921 márciusában 400 galíciai család volt Budapesten, ám csak egy Miskolcon.⁷ A széles körűen tájékozott katonatiszt, Kozma Miklós arról írt, hogy 1920 januárjáig 1990 személyt – elsősorban kereskedőket – telepítettek ki, és hogy 8000 galíciai maradt Budapesten.⁸ Azonban a *Szózat* 1920. év végén azt jelentette, hogy 50 ezer zsidót utasítanak ki Budapestről, Miskolcra pedig legalább ezret – s még ha el is fogadjuk a belügyminiszter (valószínűleg túlzó) adatait Budapesttel kapcsolatban, és Kozma állítását, hogy közel tízezer embert kiutasításra jelöltek ki, akkor sem maradhatott ennyi galíciai Budapesten.⁹ Korabeli rendőrségi források egyébként azt a benyomást erősítik, hogy a galíciaiak számát minden fél messze eltúlozta. Példának okáért Makón 1200–1400 galíciai jelenlétével számoltak, ám végső soron csak hét zsidót sikerült internálni.¹⁰ Hogy a többi 1393 galíciai – akit a rendőrségi előfelmérés vizionált – hol volt, rejtély marad.

Hogy kiutasítások történtek, az viszont bizonyos. Stark Tamás történész tanulmányában tett utalásokat az 1920-as évek „galíciai-ellenes razziaira”, az *Egyenlőség* alapján „összesen mintegy száz” galíciai családról beszélve az országban, akiket a rendelkezések érinthettek.¹¹ Itt az 1920 márciusá-

A korábbi brit követség kertje a budai Várban
(1943, Fortepan 105665)

ban megjelent 4352/1920 számú BM rendeletre utalt az internálásról, melyet a 20.000/1920 számú bizalmas rendelet egészített ki a galíciai zsidók internálásáról és kitelepítéséről. A brit zsidóság kiemelkedő képviselője, Lucien Wolf 1920 nyarán a budapesti brit főkonzulhoz fordult a zsidók kiutasításának ügyében. A brit zsidóság vezetőit tömörítő Board of Deputies 1920 nyarán értesült a deportálási tervekről, de később, 1922 októberében is kapott figyelmeztetéseket arról, hogy magyar zsidókat deportálnának Bécsbe.¹² Utóbbi nem bizonyult valósi hírnék, ám a Board of Deputies azt is felvetette, hogy talán Edvard Beneš csehszlovák külügyminiszter segítségét kéne kérni a galíciai zsidók ügyében való kiálláshoz.¹³

Wilfrid Athelstan-Johnson, a brit főkonzul első titkára megtekintette a zsidók kiutasításának menetét: „Semmi okuk nem lehet panasza” – írta a londoni közösségnek –, s még ha igaz is, hogy a

**A korábbi brit követség kertje
(1943, Fortepan 105664)**

keresztényektől elválasztva viszik őket a határra, ennek csak az az oka, hogy az ortodox „szokásrend szerint nem lehetnek közel keresztényekhez”. A levél többi része is megcáfolta az atrocitáshíreket: igen, a vagyontárgyaikat elvették tőlük, de a híresztelésekkel ellentétben legalább nem adták el őket. Nem, az internálótáborok valóban nem jó helyek, de a zsidókat nem oda viszik, hanem Csehszlovákiába. A sajtóban jelentett pogromhíreknek is utána jártak, de pogromok nem történtek. Athelstan-Johnson végül felszólította a londoni közösséget, hogy ne üljenek fel a rémhíreknek, mert így csak rontanak a magyar zsidók sorsán.¹⁴ A hitköztség nem fogadta meg a brit diplomaták tanácsát. 1922 tavaszán arról tájékoztatták Lucien Wolfot, hogy 20 ezer magyar zsidót készülnek deportálni. „Ez egy *pidjon svujim* [túszok megváltása] a szó legszorosabb értelmében”.¹⁵ A Board of Deputies tagjai 1923-ban is számon kérték Szapáry László gróf londoni magyar követen a deportálások hírét, aki úgy felelt, hogy „néhány orosz bolsevistát deportáltunk”, de minden egyéb hír „tévedés kell, hogy legyen”.¹⁶

Hogy a magyar követ letagadta a kiutasítások hírét, az nem meglepő; ám a budapesti brit főbiztosság jelentései már zavarosabbak: valóban hamisak lettek volna a galíciai zsidók kifosztásáról szóló hírek? A válasz azonban megtalálható a követség 1921 decemberi jelentésében, melyben a kirendeltség egy alkalmazottja arról számolt be, hogy galíciai „zsidók hordái” lepték el az országot, és a kereskedelem „immár a zsidók kezében van”. „Csak néhány hónapba telik, míg levetik a zsíros kaftánokat

és a hosszú hajtincseket”, „és átállnak a Talmud-olvasásról a börze bújására”. A jelentés szerint félmillió (!) lengyel zsidó érkezett az országba a háború alatt, és persze „egyértelmű, hogy egy ilyen különös, asszimilációra nem hajló nép effajta beözönlése komoly gondot okoz”.¹⁷ Hohler pedig éves beszámolójában a többi külföldi delegált munkájáról – melyet minden angol kirendeltségtől elvárt a külügyminisztérium – így írt Jan Szembek gróf lengyel nagykövettel kapcsolatban: „[Szembek] fáradságtalanul dolgozott Magyarország megtisztításán azoktól a galíciai zsidóktól, akik a háború alatt vándoroltak be. Csodásan

szervezte a munkáját, és minden segítséget megkapott a magyar kormánytól”.¹⁸ Athelstan-Johnson 1921 nyári táviratában hasonlóan kijelentette, hogy szinte a teljes sajtó „a zsidók kezében van, és befolyásuk nagy felháborodást kelt. Szinte olyan, mint ha a magyarok, ellentétben a fáraóval, az ő izraelitáikkal sajtót [...] csináltak volna piramisok helyett, és az eredmény katasztrofális”. A brit első titkár ezért úgy utalt a sajtócenzúrára, hogy azt a liberális zsidó sajtó „megérdemli”. Táviratában kiemelte még, hogy a galíciai zsidók „tisztességtelen kereskedelmet” űznek Magyarországon.¹⁹ Egy 1920 októberi feljegyzésben a brit főbiztosság azt jelentette, hogy a galíciaiak tízfuszt terjesztenek és kommunisták.²⁰

A fentiek kapcsán érdemes mélyebb vizsgálat alá venni a brit főbiztosság, később követség vezetőjének, Hohlernek nézeteit és személyes kötődéseit, ugyanis kevés olyan lelkes támogatója volt a magyar kormány szempontjainak, mint a brit főbiztos, illetve később követ. Jelentéseiben Hohler folyamatosan magyarbarát álláspontot foglalt el, alkalomadtán már-már a brit álláspont rovására. Mint maga is bevallotta, „nehéz úgy élni valahol, hogy bizonyos fokig ne fejlesszen ki az ember némi szimpátiát és együttérzést az adott ország iránt”.²¹ Jellemző, hogy míg Prónay Pál különítményes-vezér szerint Hohler zsidóbarát, szabadkőműves arisztokrata volt,²² Athelstan-Johnson már azt írta 1921. júniusi országjelentésébe, hogy Prónay, Ostenburg-Moravek Gyula és Héjjas Iván „embereinek fegyvelme csodálatos”, „bizonyosan garantálják, nehogy visszatérjen a bolsevizmus és a belső felfordulás”.²³

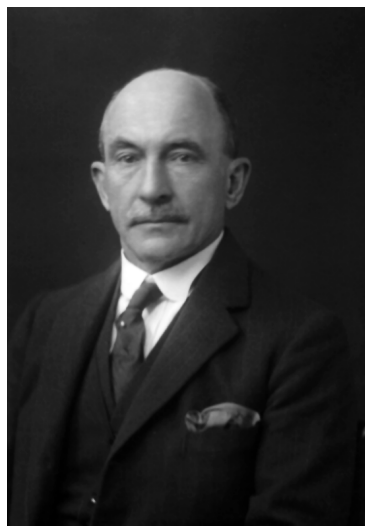
Kilátás a Halászbástyáról a brit követség korábbi épületére
(1943, Fortepan 105704)

Mindez nem meglepő, tekintve Hohler – és az egyébként cionistabarát brit diplomácia²⁴ – antiszemitizmusát. Jellemző volt Ernest Troubridge brit admirális, a Szövetségek, majd Nemzetközi Duna Bizottság brit delegáltjának álláspontja, aki 1920-ban azzal hessegette el a fehérterrortól szóló híreket, hogy „az élet itt [Magyarországon] olyan biztonságos, mint Angliában”.²⁵ Ugyanő máshol azt jelentette a brit külügynek, hogy a Magyarországgal szemben a fehérterror okán meghirdetett, erőtlenszocialista bojkott „annak az orosz és zsidó tervnek a része, mely fel akarja forgatni Európát, hogy aztán Világforradalomhoz vezessen”.²⁶ Álláspontja olyan értelemben nem volt kuriózum, hogy a magyarországi francia katonai tisztviselők és a német követség forrásai is antiszemita megjegyzésekkel vannak tele.²⁷ Hohler maga 1921 decemberében azt jelentette a brit külügybe, hogy a vád, miszerint „bármi [történt volna], ami a valódi terrorra hasonlított volna, nevetséges”. Szerinte a fehérterrort a sajtó „torzította el és fújta fel”, mely „zsidó kezében van”.²⁸ Hohler máshol kifejtett véleménye szerint a kereskedelem „teljesen a zsidók vagy zsidó származású emberek kezében van”, „néhány szász kivételével”.²⁹ Egy alkalommal a brit követség kritikus megjegyzések nélkül csatolt jelentésében egy, az ébredők által kiadott angol prospektust, melynek címe *Antiszemitizmus Magyarországon* volt, s mely teljes szenvtelenséggel gondolta megmagyarázni, hogy miért is legitim a zsidógyűlölet Magyarországon, elsősorban a külföldiek előtt érthető érvekkel. Mint a kiadvány érvelt, az Egyesült Államokban is van faji kérdés, csak ott a japánokkal és a kínaiak-

kal van a gond, illetve, hogy „nem sintoista vagy buddhista vallásukkal”, hanem a faji tulajdonságaikkal.³⁰ Hohler jelentéseibe még azt is odaírta, ha tárgyalópartnerei zsidók voltak.³¹ Nem is véletlen, hogy Wolf a brit külügy reakcióit a fehérterrortra „szörnyen gyengének” nevezte.³²

Futólag eltérve tárgyveinktől, igen jellemző a következő, 1922 nyári incidens. Hohler a fehérterrornál sokkal jobban zavarta, hogy Vámbéry Ruzstem, a neves zsidó orientalista, Vámbéry Ármin fia jogtanácsosként dolgozott a budapesti brit követségen. Vámbéryt még akkor vették fel, amikor Hohler főbiztos lett, és mint bevallotta, „akkor még nem tudta”, hogy a fordító baloldali. „Minden bizonnyal

kikeresztelkedett zsidó” – osztotta meg gyanúját Hohler feletteseivel.³³ Rövidesen remek alkalom adódott egy szem zsidó alkalmazottjának eltávolítására: Hohler felfigyelt rá, hogy Vámbéry kormánykritikus cikket írt a *Világ* című lapba, melyet Hohler „szörnyen ostoba hülyeségnek” nevezett – a brit követ nem felejtette el felemlgetni, hogy a lap szabadkőműves kötődésű volt –, és lefordíttatta a külügy számára.³⁴ Ennek eredményeképp rövidesen kirúgták Vámbéryt. Mindezt Hohler így foglalta össze: „Megszabadultam Vámbérytól, aki pont úgy viselkedett, mint a jó hébereket szoktak, és előadta nekem a jeruzsálemi siratófalat. Majdnem teljesen átáztam. Arra készült, hogy megírja megbántásának zsoltárjait... de remélem, lordságát nem ingatják majd meg könnyeinek tengerei... Mindenesetre örülhetünk, hogy teljesen elpusztítottuk és megaláztuk egyik ellenségünket. Halleluja!”³⁵ Mindez nem csak a hivatalos irat megdöbbenő antiszemitizmusa miatt lényeges, hanem mert Hohler a külüggyel való kommunikációjában a magyar kormánnyal kritikus – de semmiképp sem britellenes – fordítóra „ellenségünként” utalt. Hohler meg volt róla győződve, hogy Vámbéry nem gyanítja, hogy ő áll eltávolítása mögött. Ha azonban Hohler azt hitte, hogy Vámbéry ostoba volt, tévedett. Vámbéry jelezte a külügynek, hogy Hohler „a reakció-sok” oldalán van, és hogy a fehérterror híreit „puszta mendemondákként” kezelte.³⁶ Több irat azonban nem maradt meg az ügyből, és nem tudunk róla, hogy Vámbéry valaha visszakérült volna a követség alkalmazottjai közé, noha későbbi iratok tolmácsként említik.

Thomas Beaumont Hohler az 1930-as években és 1921-ben

Hohler jelentéseiből nem csak antiszemita, más népeket lenéző és szexista ember képe bontakozik ki. Bár 1922-ben házasodott, jelentéseiben nem csak a többi ország nagykövétéről, de feleségeikről is részletes leírást adott, jóformán olyan hangon, mintha tárgyakat értékelne. Az olasz és lengyel követeknek „bájos” feleségük volt, de a távolkeleti kultúra rajongójaként a legrészletesebben a japán követ feleségét jellemezte.³⁷ (Hasonló jelentéseket egyébként az összes követtől rendszeresen kért a brit külügy: a bécsi követségük azt jelentette, hogy a magyar és szerb követek nem tudják kifűteni a követséget, mert nincs pénzük tüzelőre, és hogy a bécsi japán követ „egy vicces kis ember”).³⁸ Ilyen értelemben persze első titkára sem volt jobb: Athelstan-Johnson 1921. nyári összefoglalójában az ország közéletéről tökéletes példája volt a korabeli imperialista gőgnek és a politikai események teljes előre nem látásának. A szöveg Huszár Károlyt azért méltatta, mert német „faji tulajdonságokkal” rendelkezik, Teleki Pált viszont görög származása, és az abból szerinte származó „érmessége”, miatt kritizálta. A jelentés minden, később sikeres politikusnak bukást, és minden, később megbukó politikusnak sikert jósolt. Bethlen Istvánt „könnyen befolyásolhatónak” nevezte, illetve „túl őszintének” ahhoz, hogy jó politikus legyen. Huszárnak és Simonyi-Semadam Sándornak nagy jövőt jósolt, hasonlóan Hegedűs Lóránt pénzügyminiszternek, Nagyatádi Szabó Istvánnak és Rubinek Gyulának is (utóbbi ugyan nem bukott meg, de 1922-ben elhunyt, míg az előbbieket mind rövid úton kiestek a hatalomból).³⁹

Még egyértelműbben megmutatkozik azonban Hohler különös szimpátiája a magyar kormányt iránt, ha az 1921. augusztus 28-án kezdődő nyugat-magyarországi felkelést vizsgáljuk. Hohler 1921 februárjában „hazugságnak” nevezte a híresztelést, miszerint Magyarország tervei lennének Ausztria megtámadására,⁴⁰ és álláspontja mellett kitartott a nyugat-magyarországi felkelés alatt is. A követ meg volt róla győződve, hogy Horthynak semmi köze nem volt az eseményekhez, és azt jelentette a brit külügybe, hogy „semmi bizonyítékot nem láttam, amellyel meg lehetne vádolni őket csalással vagy kétszínűséggel”. „Teljesen biztos vagyok [Horthy] őszinteségében” – vélte Hohler, aki a Habsburgokat gyanította az események mögött.⁴¹ Hohler és egy követségi alkalmazott meg is próbálta bizonyítani a brit külügy számára, hogy a kormány nem küld szabadcsapatokat Nyugat-Magyarországra. Ezért kimentek egy fővárosi pályaudvarra szemlélni, álcaképp magyar újságokat „olvastak”. Állításuk szerint csak munkásokkal találkoztak, akik Tatabányára mentek munkába. „Semmilyen rendszer – katonai vagy más – nem volt felfedezhető [a tömeg mozgásában], ami megtörte volna a magyar pályaudvarok szokásos, lankadatlan káoszát”. Igaz, ehhez azt is hozzátette, hogy brit ingnyakaik és nyakkendőik könnyen leleplezhetnék őket.⁴²

Hohler az eseményekre sajnálatos, de érthető folyamat részeként utalt. „El kell ismerni: a magyarok által felvetett számos pont [ti. a revízió terén – V. L. B.] tökéletesen igazolt, és teljesen igazságos rendezést igényel”. Szerinte azonban „jellemző hülyeség” volt a magyar részről, hogy a diplomatikus megoldások helyett az erőszakhoz nyúltak.⁴³ Hohler jelentéseiben hűen ismételte a magyar kormány azon propagandáját, miszerint a Nyugat-Magyarországot birtokba venni akaró osztrák kormány bolsevik lett volna. Ausztriában azonban sosem vették át a hatalmat a kommunisták, és volt némi igazság a bécsi brit követség azon táviratában, miszerint Hohler hivatkozásai a kommunista veszélyre „érthetetlenek”, hiszen az osztrák kormány szociáldemokrata volt, nem pedig bolsevik.⁴⁴ A követet szeptember 7-én a brit külügy hivatalosan is felszólította, hogy ne küldjön összezavaró táviratokat és téves információkat – ennél kevés megalázóbb dolog történhetett egy diplomatával.⁴⁵ A párizsi követség pedig arra jutott, hogy „nehéz osztozni” Hohler nézetében, miszerint a magyar kormány ár-

tatlan volna.⁴⁶ Decemberben a prágai követség is megkérte Hohler, hogy „ne adjon le felelőtlen jelentéseket”.⁴⁷ Hohler maga is ellentámadásba lendült, és a bécsi brit követséget vádolta azzal, hogy az osztrák titkosszolgálat propagandáját terjeszti, mikor kapcsolatot vél felfedezni a magyar kormány és a felkelők között.⁴⁸

Pedig Hohler esetében valóban a magyar szempont tudatos és konzekvens képviseléről volt szó. A követ szeptember 8-án (három nappal az alsó-ausztriai Kirchsclagban zajlott ütközet után!) még azt is letagadta, hogy csatározások zajlottak volna a határ osztrák oldalán, szerinte pusztán „néhány belövés történt”.⁴⁹ Mikor magyar felkelők megvertek Hegyeshalomnál egy arra utazó brit egyetemi professzort, Hohler annyival intézte el az ügyet, hogy „attól tartok, ha manapság valaki utazni akar Dél-Kelet-Európában [sic!] ezekben a nehéz időkben, fel kell készülnie mindenfajta kellemetlenségre”.⁵⁰ Még megdöbbenőbb volt az eset, amikor 1921. november 15-én magyar katonák és Nyugat-Magyarországról visszatérő ébredők összeszólkoztak brit katonákkal a budapesti éjszakában: lövések dörrentek, egy brit katona, Victor Holiday – máshol Halliday – közlegény meghalt, egy másikat pedig megszártak. Az eset a Horthy Miklós úton (mai Bartók Béla út) történt, és végül a britek magyar sofőrje és járóelők vallomásának segítségével rekonstruálták az esetet. Bár a magyar sajtó szerint a britek akartak a magyar katonákra támadni, a vallomások szerint a hölgyek társaságában mulatózó briteket egy körülbelül 25 fős magyar társaság – katonák és ébredő fiatalok – közelítette meg, és magyarul utasították őket, hogy álljanak félre. A britek magyarul és németül próbálták meg felelni – „*ich bin angol*” –, amit a magyarok nem értettek.

Holiday és a magyarok vezetője, egy bizonyos Udvardi Imre lökdösődni kezdtek, majd valaki fegyvert rántott, és hasba lőtte a brit közlegényt. Mikor társa igazolványával a kezében megpróbálta felemelni a földről, hátulról karon szúrták, a meglőtt Holidayt pedig berúgták egy árokba. Az esettel kapcsolatban a brit katonai misszió megállapította, hogy a magyarok túlerőben voltak, a britek fegyvertelenek, és vérontás nélkül el lehetett volna intézni az ügyet: a kivizsgálás szerint az egész „szégyen” a magyar hatóságokra nézve.⁵¹ Ennek tükrében érdemes látni Hohler reakcióját: mint írta a külügynek, van némi „enyhítő körülmény a magyar járőr tetteire”, ugyanis a brit közlegény részeg volt és a kijárási ti-

lalom túl tartózkodott az utcán. Táviratában arra is utalt, hogy az eset nem az ő dolga, mert a katonák egy antant-misszió részét képezték.⁵² Jellemző, hogy Hohler egy helyütt többes szám első személyben jelentett a magyar oldal lépéseiről.⁵³

Hohler működéséről további részleteket tudunk meg Bethlen István külügyminiszterének, Bánffy Miklósnak emlékirataiból. Bánffy objektíve remekül használta a budapesti antantköveteket. A külügyminiszter helyesen meglátta, hogy amennyiben az 1921 augusztusáig szerb–horvát–szlovén megszállás alatt álló Baranya átadása előtt látnak hozzá a nyugat-magyarországi felkeléshez, könnyen lehet, hogy az antant Baranya vissza nem adásával zsarolná Magyarországot.⁵⁴ Így kérésére Hohler brit főbiztos azt javasolta a Nagykövetek Tanácsának, hogy a szerb–horvát–szlovének Nyugat-Magyarország kiürítése előtt legyenek kötelesek átadni Magyarországot, s az elképzelésnek Castagneto olasz követet is megnyerte.⁵⁵ Mire Hohler belátta, hogy „az [antant] eldobta legfőbb fegyverét Magyarországgal szemben”, már késő volt.⁵⁶

Hohler hasonlóan hasznosnak bizonyult a két királypuccs során, 1921 márciusában és októberében. A nagyhatalmakat tekintve az Egyesült Államok az első királypuccsal kapcsolatban távolságtartó álláspontra helyezkedett.⁵⁷ A budapesti nagyantant külképviseletek március 28-án – IV. Károly fővárosból való távozása után – értesültek a királylátogatásról. Végül csak Hohler járult Horthy elé, akitől a kormányzó menlevelet kért a király számára. Itt érdemes jelezni, hogy Károly ekkor még Magyarországon tartózkodott, és a tárgyalások még folytak közte és a kormány között, így elmondható, hogy Horthy valószínűleg nem akarhatott semmilyen eredményre jutni, ha a tárgyalások lezárásra előtt

Teázó hölgyek a volt brit követség teraszán
(1940-es évek, Fortepan 105761)

már a király eltávolításának részletein ügyködött. A nagyantant hatalmak egyébiránt nem jelezték, hogy közbeavatkoznának. Fouchet francia főmegbízott arról jelentett, hogy Horthy expliciten kért tőle egy nagyhatalmi állásfoglalást a restauráció ellen, amelyet ifj. Andrassy Gyula és Bethlen aztán megmutathattak Károlynak Szombathelyen. A francia kormány április 3-án követelte, hogy Károlyt távolítsák el az országból.⁵⁸

A második puccs során, mikor Károly már katonai erőkkkel – Ostenburg-Moravek Gyula csendőreivel és legitimista nyugat-magyarországi felkelőkkel – érkezett, Bánffy emlékiratában okkal számolt be a félelem hangulatáról kormánykörökben. Hohler felajánlotta neki, hogy a brit követségen kaphat védelmet, ha a legitimisták bántatni akarnák. A biztonság kedvéért a brit követ örökre elbúcsúzott tőle egyeztetésüket követően.⁵⁹ Hohler távirata szerint felmerült Horthy evakuálása is, ám ezt végül ő maga nem akarta, inkább a fővárosban maradt.⁶⁰ Horthy lényegében örömet fejezte ki, hogy az ügyet végre lezárhatja, és az antant segítségét kérte a királlyal való szembeszálláshoz. Mint kifejtette, ha nem ő – azaz Horthy – lenne hatalmon, akkor a bolsevizmus jönne. Egy brit távirat azonban még ennél is messzebb ment, hiszen arra utaltak benne, hogy Bethlen 22-én este egyenesen fegyveres segítséget kért a király ellen. Hohler táviratai szerint Horthy és Bethlen is már a budaörsi csata előtt ötleteket várt az antant részéről, hogy hova lehetne száműzni IV. Károlyt.⁶¹ Mindez kevésbé támasztja alá Horthy emlékiratát, melyben arról írt, hogy fájó szívvel adott parancsot az ellenállásra, s hogy a király iránti hűségéből lemondását fontolgatta.⁶² IV. Károlyt végül egy Hohleren keresztül a britektől kért monitor szállította el Bajáról.

Hohler tevékenysége budapesti szolgálatának első két évében meghatározónak tekinthető. Fontos szerepet játszott az 1921-es év számos lényeges eseményében, így – egyenesen meghatározó szerepet! – a baranyai bevonulás korai időpontjának meghatározásában, a brit kormány félretájékoztatójában a nyugat-magyarországi eseményekről, illetve a két királypuccsban. Vezetése alatt továbbá a brit követség konzekvensen félretájékoztatta a brit kormányt és a brit zsidóság képviselőit a magyarországi fehérterror mértékét és jellegét illetően. Hohler ellenségesen viseltetett a galíciai zsidó menekültekkel, kitelepítésüket meg sem kísérelte nyomással akadályozni vagy lassítani. Zsidó követségi alkalmazottjától egyértelmű antiszemita motivációkból

Horthy Miklós 1921-ben Pécsen

vált meg. Személyében a korabeli brit diplomáciának magyarbarát, ám egyben sötét és előítéletes oldala mutatkozott meg.

JEGYZETEK

- ¹ *Alumni Cantabrigienses. A Biographical List of All Known Students, Graduates and Holders of Office at the University of Cambridge, from the Earliest Times to 1900.* II. köt. Szerk. John Venn és J. A. Venn. Cambridge, Cambridge University Press, 2011 [1947]. 407.
- ² Thomas Sakmyster: *Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944.* Budapest, Helikon, 2001, 14.
- ³ Thomas Hohler: *Diplomatic Petrel.* London, John Murray, 1942, xiii, 151, 158.
- ⁴ Thomas Hohler: Reminiscences of Hungary. *The Hungarian Quarterly*, 1939/1. 21.
- ⁵ Erről lásd megjelenés előtt álló tanulmányomat: Veszprémy László Bernát: *Zsidóság, menekültek és zsidó menekültek Magyarországon, 1919–1925* (kézirat).
- ⁶ *Joint Distribution Committee Archives* (New York, a továbbiakban *JDCA*), 4-23. Magyarország. 151.2. POWs, Refugees. The Deputation of the Hungarian Branch of the JDC at the Hungarian Prime Minister. 1921. január 13.
- ⁷ *JDCA*, 4-23. Magyarország. 148.1. General, 1921. The Jews in Hungary... 1921. március 28. 2.
- ⁸ Ungváry Krisztián: *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon, 1919–1944.* Pécs–Budapest, Jelenkor–OSZK, 2012, 84.
- ⁹ *Szózat*, 1920. október 6.
- ¹⁰ *JDCA*, 4-23. Magyarország. 151.2. POWs, Refugees. JDC Budapest összefoglalója galíciaiak tárgyában, benne a magyar rendőrség adataival. 1921 november. 3–4.
- ¹¹ Stark Tamás: A hosszú út az „idegen” zsidók galíciai deportálásához. *Századok*, 2013/6. 1461–1496, itt 1483.

- ¹² *London Metropolitan Archives* (London, a továbbiakban *LMA*), ACC/3121/C/11/012/039. Board of Deputies levele Goldsmid részére, 1922. október 31.
- ¹³ *LMA*, ACC/3121/C/11/012/039. Board of Deputies levele Goldsmid részére, 1922. november 23.
- ¹⁴ *LMA*, ACC/3121/C/11/012/038. Eric Phipps levele Lucien Wolf részére, 1920. augusztus 9.
- ¹⁵ *LMA*, ACC/3121/C/11/012/039. Ismeretlen levele Wolf számára, 1922. március 20.
- ¹⁶ *LMA*, ACC/3121/C/11/005/009. 1923. január 3.
- ¹⁷ *National Archives* (Kew, a továbbiakban *NA*), FO 371/7633, általános megjegyzések Magyarországról, 1921. december.
- ¹⁸ *NA*, FO 371/7637, Hohler budapesti követekről, 1922. június 19. Megjegyzése egy 1920-as jelentéséből emelte át. Vö. *Hadtörténelmi Levéltár*; HM ELN C 1921 50039. E szerint a lengyel követség kiállt a bántalmazott lengyel állampolgárságú ortodox zsidók mellett.
- ¹⁹ *NA*, FO 371/6140. A. J. a külügynek, 1921. június 20.
- ²⁰ *NA*, FO 371/4870. Feljegyzés galíciaiak ügyében, 1920. október 18.
- ²¹ *NA* FO 371/7608. Hohler a külügynek, 1922. február 16.
- ²² Sakmyster: *Admirális fehérvon.* I. m. 78.
- ²³ *NA*, FO 371/6140. Annual Report by A. J. 1921. június 20.
- ²⁴ Nem csak olyan antiszemita tudták támogatni a cionizmust, mint Arthur James Balfour vagy Winston Churchill, de maga Hohler is. Emlékirata szerint New York-i cionisták előtt tartott beszéde, melyben a zsidó állam felállításának ötletét támogatta, „mókás” élmény volt. Hohler: *Diplomatic Petrel*. I. m. 239.
- ²⁵ *The White Terror in Hungary. Report of the British Joint Labour Delegation to Hungary, May, 1920.* London, Trade Union Congress and the Labour Party, 1920, 24.
- ²⁶ *NA*, FO 371/4854. Troubridge a külügynek, 1920. július 27.
- ²⁷ Kelemen Béla: *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez.* Szeged, n. k., 1923, 600; Salamon Konrád: *Nemzeti önpusztítás, 1918–1920. Forradalom–proletárdiktatúra–ellenforradalom.* Budapest, Korona, 2001, 65; *A budapesti német főkonzulátus jelentései. Az 1918–1919-es forradalmak és az ellenforradalom német diplomáciai iratok tükrében.* Szerk. Tokody Gyula. Budapest, Kossuth, 1989, 170.
- ²⁸ *NA*, FO 371/7633. General notes on Hungary, 1921. december.
- ²⁹ *NA*, FO 371/3636. Hohler jelentése magyarországi gazdasági kérdésekről, 1921. március 16.
- ³⁰ *NA*, FO 371/4860. Antisemitism in Hungary. Monography Edited by the Association of Awakening Hungarians (Budapest: 1920, Bethlen Gábor Society for Literature and Printing Ltd.) 15.
- ³¹ *NA*, FO 371/6131. Hohler jelentése a magyar gazdaságról, 1921. február 7.
- ³² *LMA*, ACC/3121/C/11/012/039. Wolf levele Montefiore számára, 1920. augusztus 26.
- ³³ *NA*, FO 371/7637, Hohler a külügynek, 1922. július 14. Az ügyre futó, a zsidóságot nem érintő utalást tesz: Fürj Orsolya: *A brit diplomáciai jelenlét Magyarországon 1924 és 1941 között. A British Legation szervezete és működése.* Debrecen, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar PhD-értekezés, 2017, 30.
- ³⁴ *NA*, FO 371/7637, Hohler a külügynek, 1922. július 14.
- ³⁵ *NA*, FO 371/7637, Hohler a külügynek, 1922. július 21.
- ³⁶ *NA*, FO 371/7637. Vámbéry Wedgwoodnak, 1922. július 22.
- ³⁷ *NA*, FO 371/7636. Hohler jelentése más követségek vezetőiről, 1922. június 19.
- ³⁸ *NA*, FO 371/7357. Akers-Douglas a bécsi követekről, 1922. március 28.
- ³⁹ *NA*, FO 371/6140. Athelstan-Johnson éves jelentése, 1921. június 20.
- ⁴⁰ *NA*, FO 371/6134. Hohler a külügynek, 1921. február 15.
- ⁴¹ *NA*, FO 371/5759. Hohler két távirata a külügynek, 1921. augusztus 30.
- ⁴² *NA*, FO 371/5761. Hohler a külügynek, 1921. szeptember 15.
- ⁴³ *NA*, FO 371/6133. Hohler a külügynek, 1921. szeptember 1.
- ⁴⁴ *NA*, FO 371/5766. Bécs a külügynek, 1921. november 23.
- ⁴⁵ *NA*, FO 371/5759. 1921. szeptember 7.
- ⁴⁶ *NA*, FO 371/5761. Párizsi követség a külügynek, 1921. szeptember 17.
- ⁴⁷ *NA*, FO 371/5767. Prágai követség és budapesti követség táviratváltása, 1921. december 1–5.
- ⁴⁸ *NA*, FO 371/5761. Hohler a külügynek, 1921. szeptember 15.
- ⁴⁹ *NA*, FO 371/5759. Hohler a külügynek, 1921. szeptember 8.
- ⁵⁰ *NA*, FO 371/6143. 1921. október 10.
- ⁵¹ *NA*, FO 371/6144. Court of Inquiry, 1921. november 19. és Gosset jelentése az ügyről, 1921. november 25.
- ⁵² *NA*, FO 371/6144. Hohler a külügynek, 1921. november 25.
- ⁵³ *NA*, FO 371/5760. 1921. szeptember 12.
- ⁵⁴ *Ráday Levéltár*, C/6. Bánffy Miklós hagyatéka. V. doboz, *Huszonöt év* c. kézirat. 56, 62.
- ⁵⁵ Fogarassy László: A nyugat-magyarországi kérdés diplomáciai története. I. rész. *Soproni Szemle*, 1982/1. 13–14.
- ⁵⁶ *NA*, FO 371/5761. Hohler a külügynek, 1921. szeptember 16. és Ua. 371/5760, memorandum Nyugat-Magyarország átadásáról, 1921. szeptember 16.
- ⁵⁷ Hornyák Árpád: A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és IV. Károly első restaurációs kísérlete. *Századok*, 2001/5. 1190.
- ⁵⁸ Ormos Mária: „Soha, amíg élek!” *Az utolsó koronás Habsburg puccskísérletei 1921-ben.* Budapest, Pannónia, 1990, 63–66, 72.
- ⁵⁹ Bánffy: *Huszonöt év*. I. m. 96–97, 99.
- ⁶⁰ Karsai Elek: *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követégnék.* Budapest, Táncsics, 1969, 240.
- ⁶¹ Karsai: *Számjeltávirat*. I. m. 240–242, 251.
- ⁶² Horthy: *Emlékirataim*. I. m. 152–153.